

CERCETĂTORUL ANTON NIȚU LA 70 DE ANI

La împlinirea celor 7 decenii de viață și muncă neobosită în domeniul arheologiei, cercetătorul Anton Nițu constituie aceeași vie și activă prezență în viața științifică a Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol” din Iași.

Născut la 27.XI.1911 în orașul Roman, a urmat cursurile primare și gimnaziale la Liceul de Băieți, susținând examenul de bacalaureat în 1932. Din 1935 a fost student la Universitatea București, Facultatea de Filozofie și Litere, secția Istorie, cu specializare în preistorie. Pasiunea pentru arheologie i-a fost imprimată de profesorii I. Andrieșescu, Scarlat Lambrino și Gh. Murnu, dar nu pot fi trecuți cu vederea renumiții profesori P. P. Panaitescu, C. C. Giurescu, precum și geniul istoriografiei românești, Nicolae Iorga.

După absolvirea Facultății, revine la cea mai veche Universitate a țării, ca asistent al profesorilor Radu Vulpe și Dumitru Tudor. Specializarea prin doctoratură și-o încheie în 1946, având ca subiect al tezei de doctorat „Încercare de interpretare asupra ornamentației ceramicii neo-eneolitice carpato-dunărene”. Timp de un deceniu (1941—1951) este asistent la Catedra de Arheologie a Facultății de Litere și Filozofie și apoi la Catedra de Istorie veche a Facultății de Istorie și Geografie, conducând seminarii și susținând cursuri de Istorie antică, Istoria coloniilor Pontului și Popoarele Europei în epoca fierului.

Din anul 1953 a funcționat ca muzeograf principal și șef de sector la Muzeul de istorie al Moldovei, iar din 1965, documentarist și apoi cercetător științific principal la Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol”, până în iunie 1975 (când s-a pensionat).

Prin vasta sa cultură în domeniul arheologiei și istoriei antice, Anton Nițu a făcut dovada realelor sale calități de cercetător și om de știință, atât cu prilejul seminariilor și cursurilor amintite, cât și prin cele peste 40 de studii și articole, a căror problematică cuprinde o perioadă lungă de timp, din neolitic și până în perioada prefeudală.

Cercetările arheologice la care a participat sau pe care le-a condus, în obiective de o deosebită importanță pentru istoria veche a României (Poiana—Tecuci, Trușești și Ștefănești—Botoșani, Zimnicea, Poienesti—Vaslui, Piatra Neamț, Lunca Ciurei, Spinoasa și Erbiceni—Iași, Dărmănești și Ghelăiești—Neamț), însumează nu mai puțin de 28 ani de investigații în „arhivele” nescrise ale locuirilor umane. Semnificativ este și faptul că Anton Nițu a adus contribuții esențiale și la valorificarea rezultatelor săpăturilor arheologice, chiar dacă acestea aparțineau preistoriei sau unor perioade ulterioare.

Anton Nițu s-a impus, însă, prin cercetările din domeniul neo-eneoliticului și îndeosebi al artei cucuteniene. În acest sens putem afirma că arta preistorică, ajunsă la apogeu prin realizările și înalta măiestrie a purtătorilor culturii Cucuteni, a avut în Anton Nițu unul din cei mai autentici interpreți. Studiile sale speciale, referitoare la reprezentările zoomorfe și ornitomorfe, sau cu privire la plastica antropomorfă, constituie tot atâtea reale și valoroase contribuții științifice. Fin și subtil interpret al artei cucuteniene, Anton Nițu a reușit să elaboreze, pe temele date, valoroase lucrări care l-au impus printre preistoricienii perioadei, din țară și de peste hotare.

Pentru cunoașterea și înțelegerea deplină, științifică, a variantelor și aspectelor decorative ale ceramicii cucuteniene, fundamentale sînt studiile sale referitoare la reconsiderarea Ariușdului sau ale fazelor și subfazelor culturii Cucuteni. Cunoscînd o bogată literatură de specialitate în domeniul artei preistorice, Anton Nițu a reluat, la vîrsta deplină de realizare a marilor sinteze, studiul imensului material arheologic, reușind să stabilească criteriile pentru clasificarea complexelor ceramicii și periodizarea etapelor cucuteniene. Vedem în aceste studii o interpretare subtilă a stilurilor decorative de pe ceramica cucuteniană, pornind de la deplina înțelegere a celebrei monografii

realizate de H. Schmidt, căreia îi aduce unele completări, necesitate și impuse de rezultatele cercetărilor preistorice românești din ultimele decenii. Această ordine a succesiunii grupelor permite stabilirea și explicarea filiației genetice a grupelor ceramice, în acord cu clasificarea stabilită de H. Schmidt. În felul acesta, specialistul Anton Nițu a conceput construirea unui sistem complet de periodizare, în funcție de definirea complexelor ceramice corespunzătoare etapelor culturii cucuteniene, stabilind criteriile de clasificare a complexelor ceramice și de periodizare a etapelor lor organice. Aceste criterii sînt indicate de condiționările stratigrafice, tipologice și cronologice ale complexelor ceramice în așezările cu unul sau mai multe niveluri de locuire. Pe baza acestor date au fost clarificate pozițiile stratigrafice, tipologice și cronologice ale grupelor ceramice din așezările cucuteniene cu stratigrafie verticală sau orizontală, cu atât mai mult cu cît numai complexe ceramice, indiferent de modalitatea stratigrafică a nivelurilor de locuire cărora le aparțin, discriminează etapele și succesiunea lor.

Pornind de la considerentul că pe baza cercetărilor arheologice s-a dovedit clar că etapele evoluției ceramicii și culturii cucuteniene sînt determinate de complexe ceramice din nivelurile de locuire succesive, Anton Nițu apreciază că clasificarea ceramicii trebuie extinsă de la definirea și repartizarea categoriilor, speciilor și grupelor stilistice în cadrul perioadelor, la definirea complexelor ceramice ale etapelor principale și secundare. În acest scop, importante sînt modalitățile de asociere ale categoriilor, speciilor și grupelor ceramice în cadrul unei perioade sau de la o perioadă la alta. După precizarea aspectelor teoretice, Anton Nițu a stabilit principalele categorii ceramice ale culturilor Precucuteni (fazele I—III) și Cucuteni (fazele A, AB și B), utilizînd în totalitate materialele descoperite în diferite subunități geografice. Dar modalitățile stilistice nu sînt imuabile, constatîndu-se că imbricarea categoriilor principale și secundare, prin apariția și dispariția lor treptată de-a lungul etapelor, determină asociații noi de categorii, specii, grupe și aspecte decorative, care definesc complexe ceramice ale etapelor, deoarece sînt condiționate stratigrafic, tipologic și cronologic în complexe de habitate ale așezărilor cu stratigrafie verticală și orizontală.

Precizăm, însă, că nu ne-am propus realizarea unei exegeze a lucrărilor omului de știință Anton Nițu; am dorit doar să punctăm cîteva din contribuțiile sale originale și fundamentale pentru cunoașterea și înțelegerea cît mai deplină a ceea ce în mod curent numim „Cultura Cucuteni—Tripolie”.

Personalitatea celui care ne este și astăzi un bun coleg și sfătuitor nu s-a manifestat numai în ceea ce privește cercetarea științifică. În cadrul Institutului, Anton Nițu a îndrumat și continuă să îndrume specialiști în domeniul neo-eneoliticului: colaboratori ai Institutului, muzeografi de la muzee, cercetători de la institutele de arheologie. Am dori ca aceste rînduri să le amintească foștilor studenți ai Facultății de istorie, cercetătorilor epocii neolitice, că bunul lor coleg și prieten, Anton Nițu, a pășit recent în cel de al 8-lea deceniu de viață și, împreună să-i urăm după datina străbună un călduros La mulți ani!

VASILE CHIRICA

BIBLIOGRAFIE

1. Despre semnificația, motivului pictural în formă de „casă” de la Turdaș, în *Apulum*, II, 1943—1945, p. 71—89.
2. Despre reprezentarea piciorului divin în plastica neo-eneolitică carpato-dunăreană, în *Apulum*, III, 1947—1949, p. 107—135.
3. Reprezentarea altarului cu două colană pe ceramică de la Turdaș, în *Publicațiile Institutului de istorie națională „A. D. Xenopol”*, Iași, 1948, 16 p.
4. Recunoașteri arheologice în valea Jijicii și a Bahluului, în *SCIV*, 3, 1952, p. 20—45.
5. Despre unele urme scitice în Moldova, în *Materiale*, I, 1953, p. 3—11.
6. Așezarea cu ceramică de factură precucuteniană de la Tîrgu-Negrești, în *SCȘ-Iași*, seria a III-a (științe sociale), VI, 1955, 1—2, p. 1—28.
7. Șantierul arheologic Trușești: Lunca Ciurei, în *SCIV*, 6, 1955, 1—2, p. 183—189.
8. Șantierul arheologic Trușești: Pe Ciuha, în *SCIV*, 6, 1955, 1—2, p. 172—177, 188—189.
9. Informații sumare cu privire la cetatea de la Stăncești (Botoșani), în *SCIV*, 6, 1955, 1—2, p. 332—335 (în colaborare).
10. Șantierul arheologic Hîncea-Iași: suprafețele H și I, în *SCIV*, 6, 1955, 3—4, p. 695—700 (în colaborare).
11. Raport asupra sondajului din așezarea prefeudală de la Spinoasa, în *Materiale*, V, 1959, p. 485—493 (în colaborare).
12. Sondajele de la Piatra Neamț, în *Materiale*, VI, 1959, p. 359—374 (în colaborare).
13. Sondajul în cetățuia getică de la Tisești, în *Materiale*, VI, 1959, p. 375—382 (în colaborare).
14. Sondajul din 1957 de la Spinoasa-Erbiceni, în *Materiale*, VI, 1959, p. 531—538 (în colaborare).
15. Săpăturile de la Piatra Neamț, în *Materiale*, VII, 1961, p. 339—349 (în colaborare).
16. Sondajele de la Spinoasa și Erbiceni, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 35—45 (în colaborare).
17. Reprezentări antropomorfe în decorul plastic al ceramicii de stil Cucuteni A, în *SCIV*, 18, 1967, 4, p. 549—561.
18. Reprezentări umane pe ceramica Criș și liniară din Moldova, în *SCIV*, 19, 1968, 3, p. 387—393.
19. Ceramica Cucuteni B de la Mioresani (Botoșani), în *MemAntig*, I, 1969, p. 279—298.
20. Decorul zoomorf incizat pe ceramica neo-eneolitică carpato-dunăreană, în *MemAntig*, I, 1969, p. 67—81.
21. Reprezentări antropomorfe pe ceramica de tip Gumelnița A, în *Danubius*, II—III, 1969, p. 21—43.
22. Cu privire la derivația unor motive geometrice în ornamentația ceramicii bandate, în *ArhMold*, VI, 1969, p. 7—40.
23. Reprezentările feminine dorsale pe ceramica neo-eneolitică carpato-balcanică, în *MemAntig*, II, 1970, p. 75—99.
24. Vase antropomorfe ale ceramicii Sloicani-Aldeni din sudul Moldovei, în *CercetIst*, S.N., Iași, II, 1971, p. 77—90.
25. Așezarea cucuteniană de la Vișoara (Tîrgu Ocna), în *Carpica*, IV, 1971, p. 95—111 (în colaborare).
26. Noi descoperiri de reprezentări antropomorfe în relief pe ceramica Cucuteni A, în *Carpica*, IV, 1971, p. 81—88.
27. Descoperirile arheologice de la Gura Văii (municipiul Gheorghe Gheorghiu-Dej), în *Carpica*, IV, 1971, p. 31—80 (în colaborare).
28. Ghelâiești (Piatra Neamț) I. Săpăturile din 1969 în așezarea cucuteniană „Nedeia”, în *MemAntig*, III, 1971, p. 11—64 (în colaborare).

29. *Reprezentările zoomorfe plastice pe ceramica neo-eneolitică carpato-dunăreană*, în *ArhMold*, VII, 1972, p. 9–52.
30. *Reprezentarea bovideului în decorul zoomorș pictat pe ceramica cucuteniană din Moldova*, în *Carpica*, V, 1972, p. 83–90.
31. *Ceramica cucuteniană cu decor zoomorș plastic sau pictural*, în *MemAntiq*, IV–V, 1972–1973, p. 73–82.
32. *Vase zoomorfe cucuteniene*, în *Danubius*, VI–VII, 1972–1973, p. 15–20.
33. *Reconsiderarea Ariușdului*, în *SC-Sf. Gheorghe*, 1973, p. 57–111.
34. *Un vas antropomorș de tip Stoicani-Aldeni de la Suceveni (Galați)*, în *Carpica*, VI, 1973–1974, p. 7–15.
35. *Venus de la Stnpețru German (Arad)*, în *Ziridava*, III–IV, 1974, p. 24–36.
36. *Reprezentarea păsării în decorul pictat al ceramicii cucuteniene din Moldova*, în *CercetIst*, S.N., Iași, VI, 1975, p. 45–54.
37. *Decorul zoomorș pictat pe ceramica Cucuteni-Tripolie*, în *ArhMold*, VIII, 1975, p. 15–84.
38. *Teme plastice ornitolomorfe și zoomorfe pe ceramica cucuteniană din Moldova*, în *CercetIst*, S.N., Iași, VII, 1976, p. 49–55.
39. *Poziția geomorfologică și cultural-cronologică a așezării Cucuteni A de la Iași-Splaiul Bahlui*, în *SCIVA*, 28, 1977, 2, p. 185–194 (în colaborare).
40. *Continuitatea ceramicii pictate între culturile Cucuteni-Tripolie și Gorodsk-Usatovo*, în *CercetIst*, S.N., Iași, VIII, 1977, p. 145–212.
41. *Criterii actuale pentru clasificarea complexelor ceramicii și periodizarea etapelor cucuteniene*, I–II, în *CercetIst*, S.N., Iași, IX–X, 1978, p. 93–162 și XI, 1980, p. 135–221.
42. *Considerații cu privire la ceramica Cucuteni AB pe baza descoperirilor recente*, în *ArhMold*, IX, 1980, p. 19–44 (în colaborare).
43. *Explicarea grupelor ceramice de stil Cucuteni AB și B ale ceramicii pictate Cucuteni-Tripolie*, în *AIIA Iași*, supliment, V, 1984.